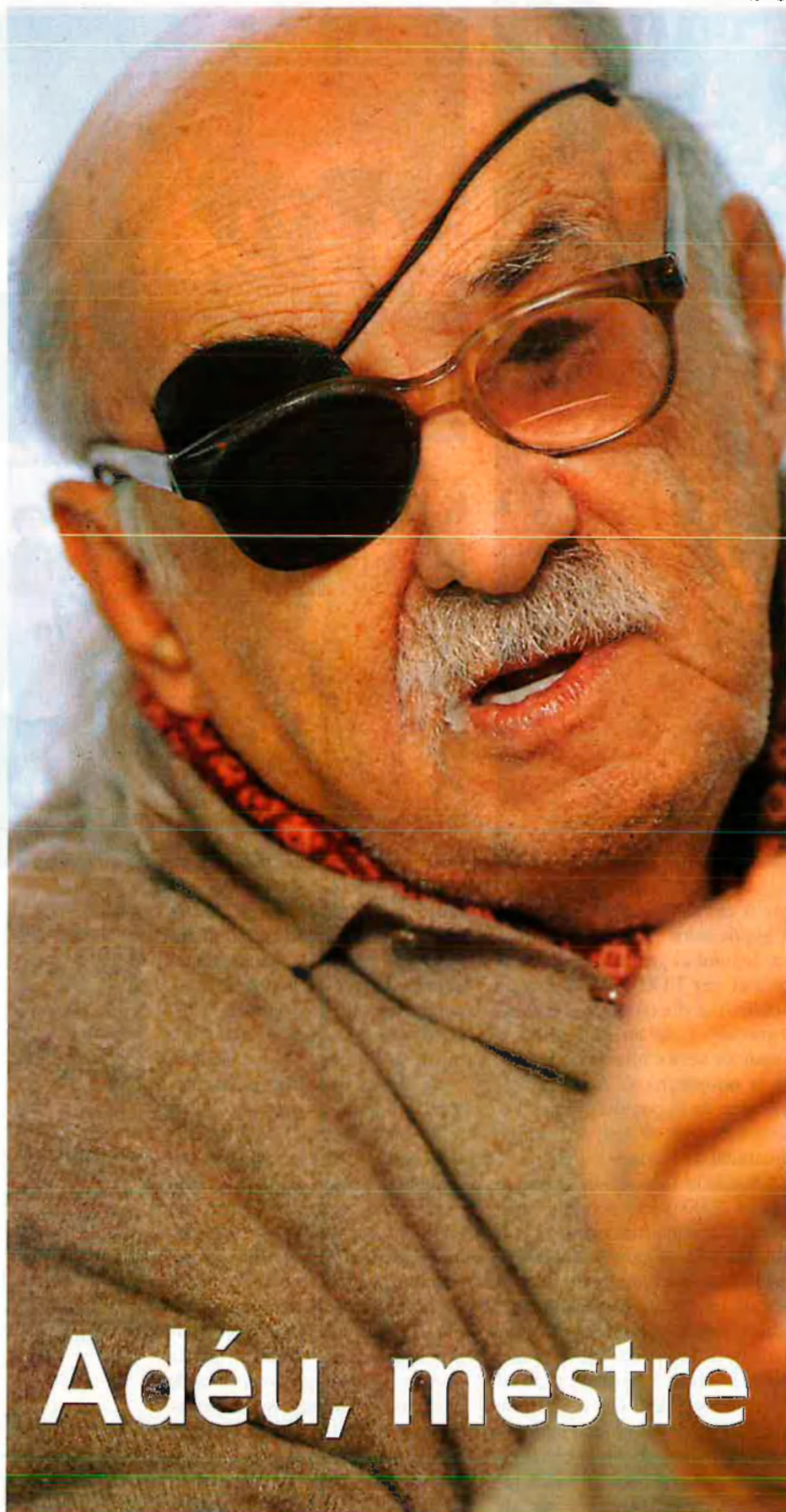

ARXIU / MARC VILA

Adéu, mestre

Partint del pensament d'Avel·lí Artís-Gener, finat el passat 7 de maig, es podria analitzar, de cap a peus, la història de la Catalunya del segle XX. Jordi Finestres, col·laborador d'EL TEMPS, que aquests darrers mesos s'havia acostat a la figura d'en Tísner, n'ofereix unes quantes pinzellades.

Novel·lista, periodista, dibuixant, pintor, ninotaire, actor, director artístic, corrector, escenògraf, pilot d'avions, traductor, manetes, corredor de ral·lis i militar circumstancial. Avel·lí Artís-Gener, l'home calidoscopi. Xerraire, sensual, irònic, enginyós, barcelonista, catalanista, sorprenent, actiu, entrançable, espòs, pare i avi. Tísner, l'home fascinant. Com va dir en una ocasió l'escriptor Josep Maria Espinàs, "l'Avel·lí Artís-Gener i el Tísner ja són més que una parella, són tota una multitud ficada dins una persona". Hem perdut en Tísner, el vell llop de mar del nostre periodisme, que ens deixa un llegat cultural, patriòtic i humà impressionant.

Qui sou, Tísner?

"He refusat el títol genèric que té com a punt de partida el pronom relatiu 'qui' per una raó senzilla i poderosa: no tinc resposta a la pregunta i fa -ho confeso avergonyit- no pas menys de setanta anys que m'ho demano reiteradament, i mai no he obtingut cap mena de resposta plausible. No puc dir, doncs, qui sóc, sinó què sóc i, encara, per aproximació. Imagineu-vos l'artefacte que faig servir com a autoretrat: és un

ARXIU

gros embut d'aram de deu per una trentena de centímetres de boca. I l'estructura sencera encaixa en un flascó de vidre, discretament mitjà, transparent, i lleugerament tenyit de verd fialocianina. És el receptacle del meu autodidactisme. Hi he abocat durant vuitanta anys una aclaparadora pila de menudències. Ja heu vist que la boca és ampla, però la part final de l'embut molt estreta i, per consegüent, les coses baixen al flascó molt treballament (...)"

Per què escriuiu?

"Ho faig per tal de relatar les impressions de tot aquest garbuix allargat de coses amuntegades en el meu flascó vitri de vuitanta-set anys. Hi ha de tot: guerres i boxadors, actors i mestres d'obra, agrimensors i altres poetes, violinistes i professors d'escola, emperadors i empaperadors, aviadors com Louis Bleirot i cosmonautes com Armstrong, etc., que nodreixen la meua vida i m'encomanen un foll desig de compartir-la amb algú".

El català, cosa de tothom

"De petit, el castellà, no el vaig fer servir mai, ni per casualitat, no, mai. Les lectures eren sempre en català, però sense que fos una cosa deliberada. Això del bilingüisme, que ens espanta tant, en realitat és una mentida. El castellà, era una llengua que només enteníem una mica, com una segona llengua, però es va anar ficant dins el català, com un tascó, i cada vegada anava obrint més forat. Era una llengua que nosaltres en dèiem espanyol, mai castellà. La vam conèixer a l'escola, als deu o onze anys, amb l'entrada d'una assignatura nova anomenada 'castellà', i que apreníem com si fos el francès. A diferència que l'un, l'apreníem per força i l'altre, voluntàriament".

Quatre barres, una senyera, un compromís

"Als vint i trenta, pels catalanistes de veritat l'espanyol no hi cabia, tot havia de ser en ca-

"Als anys vint i trenta, pels catalans de veritat l'espanyol no hi cabia, tot havia de ser en català i prou".

talà i prou. L'any 1918, jo tenia sis anys, recordo una manifestació de catalanisme a casa. Nosaltres érem francòfils, 'vam fer la guerra' a favor del aliats. Recordo perfectament el dia de l'armistici a París. Els meus ho van celebrar posant dues banderes encruades al balcó, una de catalana i una altra de francesa. Nosaltres fèiem militància activa i estàvem molt contents d'exhibir-ho públicament. Sents que el teu vehicle és el català i que aquesta és la teva cultura. És un fet, un sentiment, difícil d'explicar, perquè es produeix quan pràcticament no tens ús de raó (...) El mateix esperit catalanista ha sobreviscut al llarg dels anys,

encara que s'ha anat manifestant de diverses maneres (...) Penso que l'any 1934 hi va haver la negació de la catalanitat. Aleshores jo feia la mili. Els catalans estàvem fraccionats. I fraccionats, tots els catalans difícilment podríem i podrem fer res".

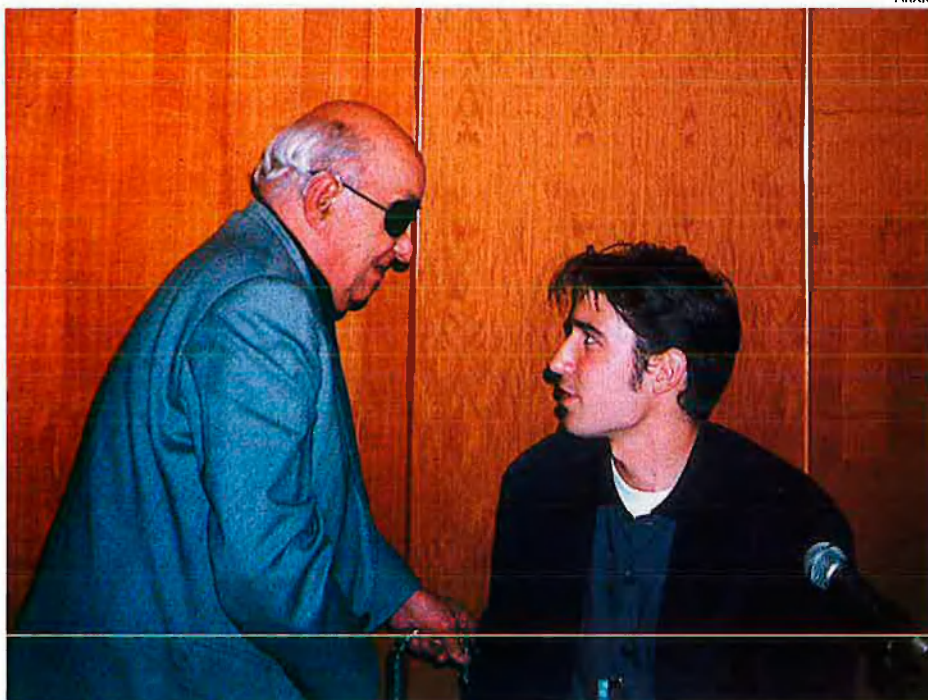
L'amistat, el sentit de la vida.

"En Florenci Ollé, un mestre d'escola, fou un dels meus millors amics. Em sap greu de no haver-lo conegut abans. Sembla que hi ha una mena de pressa a fer-se més amic de la gent per rescabalar-nos del temps perdut. No sé si t'ha passat mai, però a mi, per exemple, m'agradaria d'haver-te conegut abans. Tot i que t'hauria d'haver acompanyat a l'escola, ha, ha! I, compte, també passa a l'inrevés. Hi ha gent que he hagut d'arrossegar durant setanta anys i m'ha sabut greu de no haver-los dit abans 'vés-te'n a fer punyetes', però sempre hi ha algun lligam que et fa reflexionar".

No crec, estimo.

"El pare no era creient. La mare ho devia ser per inèrcia, perquè havia anat a una escola de monges del Vendrell i hi devia aprendre les essències de la reli-

Avel·lí Artís-Gener, a Mèxic, l'any 1957. Tísner surt acompanyat d'una de les seves filles, la Mireia (esquerra), i la Cristina Pagès, filla de Víctor Alba.

Tísner i Jordi Finestres conversen al final de la sessió-homenatge al periodista Josep Maria Planes, en el marc del III Congrés de Periodistes Catalans, el 30 de novembre de 1996. Tísner era un bon amic d'en Planes i company seu de redacció del setmanari satíric 'El Be Negre'.

gió sense necessitat d'entendre-les (...) A l'escola laica hi havia un capellà, mossèn Aleix, que feia la classe de religió, on cap dels meus germans ni jo no havíem anat mai. En Pere [Calders], en canvi, sí, perquè a casa seva eren religiosos. La qüestió és que, a mossèn Aleix, se li va ficar al cap que ens havíem de catequitzar, d'obrir-nos el cel. Era un cas de follia i hi va haver un autèntic drama. Mossèn Aleix era un personatge sinistre, tètric. Se li va ficar al cap que els nois de l'Artís havien de ser batejats. Es va assabentar de la nostra direcció, va veure que la mare estava molt malalta i devia pensar 'això em va rodó'. Venia sempre que el pare era fora fins que un dia va passar allò que havia de passar. El pare s'havia deixat el tabac i va tornar a buscar-lo. Quan va trobar el capellà el va fer escales avall, literalment, ho juro! Mossèn Aleix va dir que feia servei espiritual. El pare el va engagar a dida (...) Nosaltres ens vam fer lliurepensadors, una qualitat que no hi ha papers que demostrin. De gran, per voluntat pròpia, he llegit la Bíblia, però no vaig a l'església (...) L'Arcadi, el Raimon i jo vam consolidar la nostra idea racional. No vam

"La religió catòlica s'hauria de preocupar que el baptisme es fes a plena consciència i no pas essent un nadó. Això és una estafa."

batejar els fills. Ja ho faran quan siguin grans, si volen. La religió catòlica s'hauria de preocupar que un acte de fe com és el baptisme es fes a plena consciència i no pas essent un nadó. Això és una estafa. Però jo no vull convèncer ningú (...) Aquest pensament et dura tota la vida fins que es produeix un miracle o quelcom per l'estil. Si algú em diu que la meua dona es posarà bona si crec, m'aniria immediatament a l'església, demanaria perdó, em tiraria per terra... Però crec que barrejar un interès personal amb la qüestió espiritual no és possible. No crec que per un benestar hagi d'oferir-ne un

altre. Em penso que és millor ser lliure del tot per a ser bo".

La guerra, un joc pervers

"La guerra és cosa de joves, d'adolescents, perquè els lligams de la vida no s'han enrobustit i no són un fre. I d'això te n'adones immediatament. Estic ben convençut que una guerra és com una paxanga juvenil. Nosaltres moltes vegades jugàvem a guerra. I te'n diré una del Pere Calders, una història que ell mai no volia que s'expliqués perquè semblava pueril, però ara no tinc la sensació de fer-li una traïció perquè és un fet ben il·lustrador d'aquella guerra: un dia eren tots els soldats a la cuina d'una masia, asseguts a terra, amb una gran olla al mig. I en Calders, que portava una pistola Franco, de fabricació belga, una arma imponent, va dir 'Sembla mentida la quantitat de formes que hi ha de suïcidar-se, la més clàssica és de disparar-se al cap'. I ho va fer. 'Però és clar -va continuar el meu cunyat- hi ha gent que prefereix a la boca'. I també ho va simular. 'I encara hi ha qui opta per la nuca'. No cal dir que també es va disparar. En resum, es va disparar tres vegades. I no en tenia prou. Llavors en Pere va dir 'Tu, cuiner, ja veus que poc que em costaria de foradar-te el cap'. Dispara... i surt el tret i li forada la gola! El cuiner -que no va morir- va dir: 'No me les facis aquestes bromes!' Així, amb aquesta frivolidat ens preníem la guerra... Ens anava una mica gran tenir armes. Tot plegat fou una facècia. Amb tot, quan entràvem en combat havíem de fer de soldat i interpretar la part més tràgica, matar".

Un militar antimilitarista

"És una incoherència que ni jo mateix no m'explico. Jo vaig anar al servei militar obligatori i vaig tenir l'honor de ser el pitjor soldat. Sóc qui es va estar més dies al calabós (...). Allà, a la paret, amb un llapis em vaig dedicar a anar posant 'Tísner' a la paret. Ho feia fins a acabar extenuat. Gairebé vaig pintar la cel·la amb 'Tísners'. Potser és

'Jocs urbans, rutes apassionants', el darrer escrit

Dimarts, dia 6 d'abril de 2000. Dotze del migdia. Em retrobo amb en Tísner després de força dies de no veure'ns. No tinc gaire temps per fer petar la xerrada. Bàsicament, avui el meu propòsit és de demanar-li si vol escriure un article d'una quarantena de línies per a *Espais Mediterranis*, revista de disseny i interiorisme. Li faig saber que volem un escrit sobre algun tema urbanístic, arquitectònic o estètic, circumscrit a l'àmbit dels Països Catalans. Com un ressort, en Tísner ja té el tema pensat. Amb una energia envejable, em parla de rutes urbanes a la recerca de l'art romànic i del claustre de Sant Pau del Camp. També em parla de García Márquez i d'Álvaro Mutis. Evidentment, li accepto la proposta. Quedem que aniré a buscar el text el dia

14, divendres. En Tísner no es pot estar de comentar l'efemèride d'aquesta data. I és que un 14 d'abril, el del 1931 es va proclamar la República, un dia assenyalat per a l'escriptor de l'ull tapat.

Divendres, 14 d'abril. En Tísner té l'article a punt. Me l'ha imprès en paper Din A-4 i en Din A-3. Està impacient per donar-me'l. Dos dies abans m'havia trucat a casa per fer-me saber que ja el tenia enllestit. Ningú no diria que, a aquest home, li'n falten tretze per a fer cent anys! Em demana que l'hi llegeixi en veu alta. En acabat, el felicito de valent. Abans d'anar-me'n, aprofito l'avingentesa per mostrar-li una de les seves novel·les, *556 Brigada Mixta*. Me l'havia comprada uns dies abans. Tísner està de molt bon humor. Em regala *Paraules d'Opton el Vell*. Abans que la hi demani, m'escriu una dedicatòria a tots dos llibres. Li agraeixo de tot cor les paraules que

m'ha dispensat. Són molt encoratjadores. Molt humanes. Molt sinceres. Molt emocionants. Ens acomiadem sense quedar per a la trobada següent, que fixarem abans per telèfon. Probablement serà el 8 o 9 de maig. Ja no podrà ser. Abans d'anar-me'n, en

Tísner m'abraça. Em fa l'efecte que hi posa més afecte que mai. Li recordo que el veig molt saludable. Riu i no es pot estar de recordar-me la seva edat. Em torna a donar la mà amb un somriure als llavis. El darrer somriure. La darrera trobada.

Així, l'article "Jocs urbans, rutes apassionants", que sortirà publicat a *Espais Mediterranis* el 22 de maig, haurà estat el darrer escrit d'en Tísner. A continuació, en reproduïm un fragment:

"El mosaic per a triar peces era prou atractiu. Hom podia elaborar deu itineraris coherents que, per no exagerar, anessin del romànic genuí al neoclàssic. Era un joc deliciós rodolar per la nostra ciutat i aterrar, meravellat, davant el cinema Coliseum. (No en va, el FAD n'havia fet el seu estatge!) Jo, és clar, als vuit o deu anys ja triava el romànic. O acceptava, malagradosamente, el gòtic i ja sabia que no n'hi havia per a tants escarafalls! La veritat era -i és- que res no s'hi pot comparar. Calia que fos un estil sòlid i robust (no pas feixuc, ep!) i que (aquest era un tret peculiar) els catalans no ens hi perdéssim, no ens hi sentíssim desvalguts".

J. F.

una cosa que m'hauria d'haver psicoanalitzat! La qüestió és que em vaig tornar antimilitarista i encara ho sóc ara".

La mort, la maleïda companya que mai no falta a la cita final

"Sóc plenament conscient que això s'acaba. I t'asseguro que no

em fa cap mena de por. Quan has viscut tantes vegades amb la mort, a la guerra, per exemple, o estenallat en una carretera mexicana després d'un gravíssim accident de moto, o a la sala d'operacions, de la qual sóc client habitual, la mort no et fa por. La veritat és que no hi penso, no sé pas per què te'n parlo ara. L'única

cosa que em preocupa són les molèsties i els neguits que això pugui causar en els altres, res més (...)"

("Avel·lí Artís-Gener, un home del Renaixement". Jaume Fuster. EL TEMPS, 23-5-1994)

Jordi Finestres